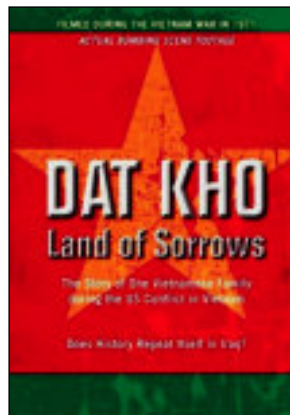
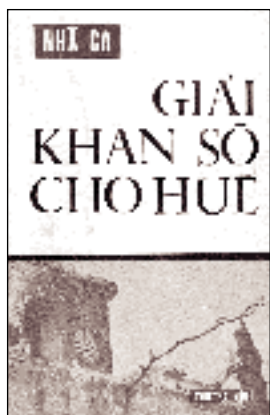

Cảnh trong phim Đất Khổ: Tết Mậu Thân tại cung An Định của Thái Hậu Từ Cung. Và cảnh quay phim tại Huế 1971: Đoàn làm phim nghỉ trưa bên đường. Từ trái: Trịnh Công Sơn, Trần Lê Nguyễn đang ăn, Nhã Ca, Minh Trang, Lê Trọng Nguyễn. Góc cuối, đạo diễn Hà Thúc Cân (mũ, kính đen)..

NGẬM NGÙI HUẾ MẬU THÂN MỈA MAI LỊCH SỬ

Đình Từ Bích Thúy viết về Hà Thúc Cần và phim Đất Khổ
Nguyễn Xuân Nghĩa: Văn Quỳnh kể kỷ niệm đóng phim

Bìa sách, Saigon, 1969. Và bao phim, USA 2007

Tại Saigon sau tháng Tư 1975, sách vở miền Nam bị đốt, nhà văn miền Nam bị cầm tù. Riêng "Giải Khăn Sô Cho Huế" cuốn sách viết về Huế Mậu Thân, thì được chế độ cộng sản mang trưng bày tại "Nhà Triển Lãm Tội Ác Mỹ Ngụy", tác giả thì cả vợ chồng lẫn con cái liên tiếp bị cầm tù, đầy ải.

Trong khi ấy, ngay tại Hoa Kỳ này, tháng 5 năm 2007, phim "Đất Khổ" (cuốn phim đặc biệt về Huế Mậu Thân, dựng theo một phần "Giải Khăn Sô Cho Huế" và do chính tác giả Nhã Ca viết toàn bộ đối thoại) lại được công ty sản xuất phim DVD Remis, LLC và hãng Remis ra thành DVD với tựa đề kiểu Mỹ "DAT KHO - Land of Sorrows." với bao phim như hình trên..

Và Đình Từ Bích Thúy, giám đốc phụ trách Chương Trình Phim Việt Nam trong Liên Hoan Phim Á Mỹ Năm 1996, kể về lịch sử cay đắng của cuốn phim Đất Khổ phải kết luận "Như một lời mỉa mai cuối cùng của định mệnh, DVD Đất Khổ, mặc dù tượng trưng cho dĩ vãng sống thực của cuộc chiến nhìn từ miền Nam, được hãng Remis mang bán cho dân Hoa Kỳ với bao phim có nền (cờ) đỏ sao vàng."

Sau đây là bài viết của Đình Từ Bích Thúy, trích từ tạp chí văn chương Da Màu.

Tiếp theo, là những kỷ niệm với phim Đất Khổ của Văn Quỳnh, một nữ diễn viên chính trong cuốn phim.

Giao thừa Huế Tết Mậu Thân:
Jerry Liles, Trịnh Công Sơn và Văn Quỳnh

I. Phim Đất Khổ một tạo tác lạ kỳ...

Đình Từ Bích Thúy
Tạp chí văn chương Da Màu
<http://www.damau.org>

Đất Khổ, một phim của miền Nam Việt Nam, với phụ đề tiếng Anh trong nguyên bản, có thể được coi như một tạo tác lạ kỳ - một chứng nhân lịch sử gần như đã bị lịch sử bỏ quên.

Đạo diễn của phim là Hà Thúc Cần, trước là nhiếp ảnh viên cho chi nhánh đài truyền hình CBS của Hoa Kỳ ở Việt Nam vào thập niên 1960s.

Trước Đất Khổ, cố đạo diễn Hà Thúc Cần (qua đời năm 2004 ở Singapore), đã nhiều lần tháp tùng nhà báo Morley Safer làm phóng sự cho đài truyền hình và có mặt trong biến cố hỏa hoạn ở

Cẩm Nê. Bài tường thuật về biến cố Cẩm Nê của Morley Safer đã gây tiếng vang sôi nổi trong dư luận báo chí Hoa Kỳ trong thời điểm "leo thang chiến tranh" (escalation) và làm Tổng Thống Lyndon Johnson nổi giận, gây áp lực với CBS đòi cất chức Morley Safer. Morley Safer sau đó đoạt giải Pulitzer về báo chí cho bài tường thuật về biến cố Cẩm Nê.

Ông kể lại bối cảnh của biến cố này, mặc dù diễn ra trong năm 1965, nhưng không khác gì chuyện chiến tranh Iraq năm 2007.

Nhà báo Morley Safer, giải Pulitzer về báo chí thời chiến tranh VN, gọi Hà Thúc Cần - đạo diễn phim Đất Khổ - là "một người phi thường."

Bản vẽ Tạ Ty:
Nhã Ca, người viết
truyện phim

Hình ảnh: Một
cảnh trong phim,
đêm hát trên đò
sông Hương, với
Xuân Hà, Minh
Trường Sơn, Lê
Trọng Nguyễn,
Trịnh Công Sơn.

Hình trang bên,
cảnh quay phim:
Hà Thúc Cận đang
đạo diễn Trịnh
Công Sơn trong
một cuộc hẹn hò.

Lính Mỹ vào làng và bắt đầu đốt cháy từng túp lều, từng nhà một-tôi thấy vậy với chính mắt mình, từng nhà một, có lúc cũng có người chạy ra, nhưng hầu hết [bọn lính] chỉ điềm nhiên dùng tên lửa. Không có ai trong bọn lính là người biết tiếng Việt.

Một kỵ binh có tên lửa được lệnh đốt một căn nhà, và nhiếp ảnh viên thu hình của tụi tôi, anh Hà Thúc Cận, một con người phi thường, lập tức đặt máy quay phim xuống, cần, "Đừng làm vậy! Đừng! Đừng!" Hà Thúc Cận đi vào căn nhà này, tôi cũng đi theo, rồi một trung sĩ cũng vào theo. Chúng tôi nghe có tiếng người khóc.

Hiện giờ nhà nào ở Việt Nam cũng có một hầm trú. Thường thì nó chỉ là một hầm chứa gạo được đào sâu dưới mặt đất. Chúng tôi vào thì thấy cả một gia đình, có lẽ độ 6 người, và một đứa trẻ sơ sinh. Họ sợ cứng người. Tôi nói nhỏ nhẹ; nhưng họ nhất định không chịu ra. Hà Thúc Cận nói với họ, cũng nhỏ nhẹ, và anh ấy dụ họ ra được. Sau đó, ngôi nhà này bị thiêu hủy, như tất cả những ngôi nhà trên đường đi, bằng tên lửa, diêm, hay dụng cụ bật lửa nhãn hiệu Zippo.

Nhóm lính, sau khi tẩm ảnh Cẩm Nê bị đốt được xuất bản trên báo, tự cho mình danh hiệu "Sư Đoàn Zippo."

Cuối cùng tôi cũng về được Đà Nẵng để gửi bài phóng sự qua telex. Lúc đó phải mất một ngày rưỡi gửi bài đi từ Việt Nam. Harry Reasoner đọc tin vào buổi tối, và ông đọc bài phóng sự của tôi.

Đĩ nhiên, nhóm Thủy Quân Lục Chiến, sau bài phóng sự của tôi được lên truyền hình, lập tức thủ thế để phòng tối hậu (red alert), chối hết mọi chuyện, nói rằng chỉ có vài nhà bị thiêu cháy vì

"tổn thương phụ thuộc" (collateral damage) từ pháo đạn nhắm vào quân địch.

Tương tự như dư luận Hoa Kỳ sau biến cố Cẩm Nê, phim Đất Khổ, khởi sự quay đầu thập niên 1970 và hoàn tất năm 1973, với kịch bản dựa trên tác phẩm Đêm Nghe Tiếng Đại Bác và Giải Khăn Sô Cho Huế của nhà văn Nhã Ca và lấy bối cảnh từ ba biến cố chính trong lịch sử chiến tranh Việt Nam: vụ Tranh Đấu Phật Giáo năm 1965 ở Huế, Tết Mậu Thân (1968), và mùa hè Đỏ Lửa (1972), cũng gây nhiều sôi nổi và bị cấm chiếu trước 1975 ở miền Nam VN vì nội dung "phản chiến và khuynh tả."

Cuốn phim soi rọi những khía cạnh của cuộc chiến qua tâm cảnh của những nhân vật sống trong thời cuộc: người lính Biệt Động Quân bị lạc ra khỏi binh chủng (được thủ vai bởi nhà thơ Lưu Nguyễn Đạt, hiện sinh sống ở vùng thủ đô Hoa Thịnh Đốn); một người anh đi lính quân lực Việt Nam Cộng Hòa; người em trai nghệ sĩ đào ngũ với cái nhìn hiện sinh nhưng nhân bản và trung dung về cuộc chiến (nhạc sĩ Trịnh Công Sơn ở lứa tuổi 30, với trang phục jacket, quần jeans và đàn guitar như Bob Dylan); bà mẹ góa chịu đựng (Bích Hợp, nghệ sĩ số 1 của sân khấu cải lương Bắc Hà di cư); cô chị gái, như Hồn Vọng Phu, mòn mỏi đợi ý trung nhân chưa về (Xuân Hà), và cô em út, một teenage sâu sắc với nhiều chất vấn và bất mãn về thời

thế (Vân Quỳnh). Phim Đất Khổ cũng có sự xuất hiện của diễn viên Hoa Kỳ Jerry Liles, trong vai một người Mỹ dân sự cao lồng ngồng, bị "mồ côi" và bất lực trong bối cảnh Việt Nam, rất khác với vai trò chủ động của những nhân vật người Mỹ trong những phim ảnh Hollywood về chiến tranh Việt Nam. Trong phim, diễn viên Jerry Liles theo Quân (Trịnh Công Sơn) về ăn Tết Mậu Thân với gia đình Quân ở Huế...

Đất Khổ tiêu biểu cho tính chất phim thật (cinema verité), với những cảnh nhà cửa bị tàn phá, người dân chạy loạn trên Quốc Lộ 1, quay đúng vào thời điểm lịch sử của Mùa Hè Đỏ Lửa năm 1972, nhưng để làm bối cảnh của biến cố Tết Mậu Thân 1968 trong truyện phim. Đất Khổ cũng có âm vọng từ biến cố Cẩm Nê:

Gần cuối phim, Nghĩa (Lưu Nguyễn Đạt) trở về làng quê, nay đã xơ xác điêu tàn vì bom đạn, và đến trước một căn nhà bỏ trống. Nghe tiếng động từ trong nhà, Nghĩa rút súng lục phòng thủ, định bắn xả vào thì bỗng đứng thấy một bé gái xuất hiện. Nhìn vào trong, Nghĩa thấy gian nhà có lối xuống hầm trú, và trong hầm có thêm hai nhân mạng, một đứa bé chưa biết đi và thằng anh nó trạc 9, 10 tuổi. Đây là những người em nhỏ còn sống sót của Nghĩa, sống chui nhủi dưới hầm trú sau một ngọn "lửa thân thiện" (friendly fire) rơi trúng vào làng. Nghĩa giúp các em thu xếp quần áo và vật dụng di tản ra khỏi ngôi làng. Trước khi rời căn nhà, Nghĩa và em gái thấp nhang ở bàn thờ tổ tiên (hình bên) từ biệt

